

TÁRSADALMI JÖVŐ

VÁLTOZÓ SZEREPBEN TENDENCIÁK A TÁRSADALMI VÁLLALKOZÁSOK FEJLESZTÉSÉBEN

HUBAI LÁSZLÓ

Absztrakt

A szociális és gazdasági kirekesztődés tartóssá váló formái, valamint a társadalmi egyenlőtlenségek legújabb alakváltozásai következtében az elmúlt évtizedekben új impulzust kapott az államon kívüli szereplők szociális felelősségének kérdése. A társadalmi vállalkozások iránti növekvő tudományos és politikai érdeklődés tulajdonképpen annak kísérlete, hogy miként tehető finanszírozhatóbbá a szociális segítség, hogyan vonható be a magántőke a társadalmi zavarok kezelésének folyamatába, illetve milyen hasznosítható tudással szolgálhat a vállalkozói és befektetői szféra a szociálpolitika számára. A szerző a nemzetközi szakirodalom és saját kutatásának tapasztalatai mentén próbálja bemutatni az állammal és a privát szereplőkkel szemben megfogalmazott elvárások változásait, valamint ennek fényében a magyarországi tapasztalatokat. Mivel a társadalmi vállalkozások fenntarthatósága megköveteli az állam innovációs potenciáljának, valamint a piaci szereplők társadalmi felelősségének erősítését, ezért a tanulmány hangsúlyozza a két szektor összekapcsolódásának elkerülhetetlenségét.

Kulcsszavak: társadalmi vállalkozás, szociális gazdaság, szociális finanszírozás, etikus fogyasztó, vállalati társadalmi felelősségvállalás, szociális innováció, európai integráció

A koronavírus-járvány új impulzust adott a társadalmi vállalkozások szerepéről szóló globális diskurzusnak. A fertőzés terjedésével és kezelésével kapcsolatos bizonytalanság, a kormányzati intézkedések következtében a mindennapi életvilág fokozatos bezáródása, az egészségügyi, munkaerőpiaci és szolgáltatás-hozzáférési egyenlőtlenségek növekedése, valamint az intézményrendszerrel szemben általánossá váló bizalmatlanság a korábbiakhoz képest is élesebben hívta fel a figyelmet a jelenlegi gazdasági és társadalmi struktúra átalakí-

tásának szükségességére, illetve a szociális felelősség szereplők közötti megosztásának igényére (Eurofund, 2020; World Economic Forum, 2020).

Azt azonban nem lehet mondani, hogy most először fordult volna elő a társadalmi vállalkozások szervezeti jellemzőinek globális válsághelyzetben való felértékelődése. A 2008 és 2012 közötti válság időszakában például mint a humánerőforrásukat és bérstruktúrájukat stabilan tartó, rejtett közösségi erőforrásokat mozgósító alternatív termelési modellek jelentek meg a szakirodalmi elemzésekben. A szociális cél mellett háttérbe szoruló profitigény, a szervezetalapítás és a szervezeti működés lokális beágyazottsága, valamint az inkluzív irányítási mechanizmusok miatt szélesebb körű partnerkapcsolatok mind hozzájárultak a helyi gazdaság ellenálló képességének növeléséhez (Conill et al., 2012; European Commission, 2020).

A mostani járvány abban speciális, hogy az egészségügyi és gazdasági következmények eddig ismeretlen összekapcsolódása következtében a szociális szükségletek kielégítésében központi szerepet játszó államnak egyszerre kell növelnie támogató rendszereit, illetve a gazdasági körülmények megváltozása miatt optimalizálnia (más interpretációban csökkentenie) működési költségeit, méghozzá a társadalmi szükségletek – felgyorsuló és az állami szolgáltatások által követhetetlen – differenciálódása mellett.

Tehát a társadalmi vállalkozások létjogosultságát igazoló folyamatok erősödnek, gyorsulnak fel. Mindezt jól érzékeltetik az elmúlt időszakban létrejött globális összefogások (mint a társadalmi vállalkozók megsegítésére létrehozott járványügyi szövetség¹), közös adatbázisok (Duke Egyetem COVIDCAP Adatbázis²), szakmai fórumok és a helyzetre való tekintettel létrehozott, határokon átvívelő, illetve helyi támogatási programok (mint az #AirCompetition³).

Formálódó Európa

A társadalmi vállalkozások gazdaság- és szociálpolitikai relevanciájának nemzetállami elismerése, valamint nemzetközi fejlesztőszervezetek politikai agendájába kerülése közel három évtizednyi fejlődés eredménye, amelyben kiemelkedő szerepe volt és van jelenleg is az Európai Uniónak.⁴

1 – További információ: <https://www.schwabfound.org/our-covid-19-response>

2 – További információ: <https://www.covidcap.com/>

3 – További információ: <https://air-mooc.teachable.com/>

4 – Az „európai sikertörténet” (Social Economy Europe, 2019) legújabb szervezatközi lépcsőfoka az Európai Unió finanszírozása mellett az OECD által vezetett „Globális Akció a Szociális és Szolidáris Gazdaság Támogatásáért” (2020–2022) program. További információért lásd: <https://euclidnetwork.eu/2020/03/oecd-global-action-to-promote-the-social-and-solidarity-economy/>

Míg a fogalom uniós beágyazódása 1990-re tehető,⁵ a támogatási szándék tényleges beavatkozássá alakulását több tényező nehezítette: egyrészt az elsődleges joganyagból hiányzott a szociális gazdaság támogatásához szükséges felhatalmazás, másrészt a minden tagállam számára elfogadható meghatározást sem sikerült megtalálni, harmadrészt pedig az európai intézmények egymás között sem tudtak dűlőre jutni a támogatás mikéntjéről (Campos – Chaves Ávila, 2012).

Végül a gazdasági és a politikai kontextus megváltozása, valamint az intézmények növekvő proaktivitása hozta meg az előrelépést. 2011-ben az Európai Bizottság külön kommunikében definiálta a társadalmi vállalkozások közösen elfogadott fogalmát és a megerősítésüket szolgáló akciótervet. Míg 2011-ben a nemzetállami gyakorlatok feltárása, a társadalmi vállalkozások láthatóságának növelése (European Commission, 2011), valamint a megfelelő szabályozói környezet kialakítása kapta a legnagyobb hangsúlyt, addig a 2016-os bizottsági közlemény a szervezetek növekedését, az ehhez szükséges pénzügyi eszközök kialakítását, technológiai és üzleti fejlesztését, valamint a piacra jutás elősegítését helyezte az uniós politika centrumába (European Commission, 2016).

A progresszív fejlődés eredményeképpen a korábban szórványos és a szervezetek társadalmi célját illetően szűkkörű (elsődlegesen a munkahelyteremtésre és a szociális kohézió erősítésére fókuszáló) támogatási formák helyét fokozatosan átvették a társadalmi vállalkozások fejlődését ösztönző, szociális szerepüket tágan értelmező programok (például generációk közötti szolidaritás, szociális és technológiai innovációk fejlesztése, a klímaváltozás elleni küzdelem, az állampolgári részvétel erősítése) (Campos – Chaves Ávila, 2012; Social Economy Europe, 2019). Miközben az Európai Szociális Alap révén a tagállamok továbbra is közvetlenül finanszírozhatták a társadalmi vállalkozások létrehozását, működését, a hangsúlyváltozás eredményeképpen különböző konstrukciók váltak elérhetővé a kettős célrendszertű szervezetek támogatására szakosodott pénzügyi közvetítők és eszközök kialakítására (EVPA, 2019).⁶

Bár a társadalmi vállalkozások helyzetének nemzetállamokon belüli változása nem tulajdonítható kizárólag az uniós szintű politika fejlődésének, az intenzívebbé váló nemzetközi tudástranszfer, valamint a pénzügyi alapok támogatása révén az európai integráció jelentősen hozzájárult a köz- és szakpolitika alakulásához, különösen azokban az országokban, ahol korábban nem alakult ki a társadalmi vállalkozások támogatásának önálló intézményrendszere. Az Európai Bizottság megbízásából készült összehasonlító tanulmány alapján

5 – Ekkor jelent meg az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság munkájában a szociális gazdaság kategóriája, valamint alakult meg (majd 2015-ben megújult) az Európai Parlament Szociális Gazdaság csoportja.

6 – Például a Társadalmi Hatás Akcelerator (SIA), a Stratégiai Befektetésekért Felelős Európai Alap (EFSI) vagy a Foglalkoztatásért és Társadalmi Hatásért Felelős EU-program (EaSI).

jelenleg húszt tagállam szabályozza a társadalmi vállalkozások működését, a bizottsági közleményt követően pedig érezhetően megindult a nemzetállami stratégiák megalkotásának folyamata (European Commission, 2020).

A szektor szervezeteinek és támogatási igényeinek fejlődésével, mélyebb megismerésével párhuzamosan a társadalmi vállalkozások azonosításáról és szervezeti jellemzőik megértéséről az utóbbi időben a működési környezetük szervezeti gyakorlathoz illeszkedésének elősegítésére helyeződött át a hangsúly. Ahogy a területtel foglalkozó összehasonlító kutatások, úgy az Európai Unió támogatáspolitikája is tükrözi a tudományos/gyakorlati tudásanyag bővülését: egyre kevésbé az egyes szervezetek szektorhatárok közötti fejlődési dinamikája és a társadalmi vállalkozó változásban betöltött szerepe, sokkal inkább a szervezetközi kapcsolatok feltárásának és a mindennapi működés során összekapcsolódó társadalmi-gazdasági mozaikdarabok (elsősorban az állami működésmódok, különböző piaci tevékenységek és társadalmi vállalkozások) együttes megváltoztatásának igénye kerül a megismerés fókuszába.

a) Az állam szerepének átalakulása

A társadalmi cél miatt vállalt vállalkozási többletköltségek, valamint a költségvetési támogatásért cserébe elvárt viselkedés szabályozásának központi feladata miatt az állam mindig fontos szerepet játszott a működési feltételek megteremtésében. Az európai diskurzusban a társadalmi vállalkozások elsősorban mégis mint állampolgárok alulról jövő kezdeményezései jelentek meg, amelyek esetében az államtól való elkülönülés a vállalkozás nélkül fel nem vállalt szükségletek kielégítésének és a szervezeti (egyre inkább gazdasági) önállóság formájában volt biztosított (Nyssens–Defourny, 2012; European Commission, 2015). A társadalmi vállalkozások és az állam közötti viszony értelmezése azonban érezhetően megváltozott, valószínűleg a közben feltárt, elsősorban kelet-közép-európai gyakorlatok eredményeként. A legújabb jelentés alapján az állam már nemcsak a szektor fejlődését befolyásoló mechanikus keret (vagyis jogszabályokat alkotó, társadalmi szerepet elismerő, jóléti intézményrendszerével a mozgásteret befolyásoló, korlátozott aktivitású szereplő), hanem közintézményei és szolgáltatásvásárlása révén aktív és konstans díjazója, ösztönzője a társadalmi vállalkozásoknak. A szervezet államtól való függetlensége így tűnik el a beszámolókból, és előtérbe kerül az állami-piaci-hibrid szektorok közötti folyamatos, a különböző életszakaszokban lévő vállalkozások növekedését támogató és a társadalmi/gazdasági hatást optimalizáló együttműködés igénye (European Commission, 2015; European Commission, 2020).

Az állam szerepének átalakulása a beszámolókból említettnél tágabb értelemben is megjelenik. A piaci működés igazságtalanságait ellensúlyozó jövedelemszabályozó és -he-

lyettesítő szerepe mellett ugyanis egyre hangsúlyosabb az állam facilitátor- és katalizátor-funkciója. Aktívan közre kell működnie ugyanis a szervezeti sajátosságokat figyelembe vevő szociális finanszírozás piacának kiépítésében (különös tekintettel a kereslet és kínálat egymásra találását segítő közvetítő intézmények kialakítására), a potenciális privát befektetők érdekeltté tételében, a társadalmi vállalkozások befektetésre való felkészítésében, végül pedig költség-, tudás- és információmegosztás révén a tapasztalatok visszacsatornázásában. A társadalmi projektek eredményességének magas kockázata, a befektetések alacsony pénzügyi megtérülése, valamint a pénzügyi szektor szereplőinek a terület alacsony ismertsége és fejletlen intézményrendszere miatt meglévő bizalmatlansága az állam új típusú beavatkozásait igényli. Legyen szó akár az elért társadalmi eredmény után finanszírozó új típusú szerződésekről (mint a társadalmi hatású kötvények) vagy a tudatos befektetői tőkeallokációját segítő közvetítő intézményekről, a társadalmi problémák megoldásának innovatív támogatásához a korábbiaktól eltérő szerepfelfogású és aktívabb állami működésre lesz szükség (Addis, 2015; Mulgan, 2015; European Commission, 2018).

b) Szociálisan érzékeny piaci szereplők

Az állam katalizátorszerepe akkor eredményes, ha sikerrel veszi rá a piaci szereplőket, hogy gazdasági döntéseik során azok társadalmi/környezeti hatásait is számításba vegyék. A társadalmi vállalkozások megjelenése ugyanis csak az egyik terjedő formája a szociális felelősség és a piaci működés gyakorlati összeillesztésének, fenntarthatósága azonban nem függetlenedhet a többi privát szereplő magatartásának megváltozásától.⁷

Finanszírozási lehetőségek szempontjából éppen ezért előremutató tendencia, hogy a társadalmi vállalkozásokkal párhuzamosan nő a pozitív (társadalmi/környezeti) hatás elérése érdekében befektetett vagyon, amely a Global Impact Investment Network (2020) kimutatása szerint 2019-ben elérte a 715 milliárd dollárt. A társadalmi célú piaci tevékenységek kutatásának bővülésével, teljesítményük kimutatható javulásával, a bennük részt vevők kompetenciáinak növekedésével és a hatásmérés módszertani fejlődésével pedig még több szereplő részvétele és nagyobb volumenű befektetési hajlandósága várható majd a jövőben.⁸ Ebben pedig stratégiai jelentősége lesz az Európai Befektetési Banknak és az európai integráció folyamatának, amely eddig is jelentősen hozzájárult a hatás célú tőkeallokáció 2015 óta tapasztalható 25%-os emelkedéséhez (Global Impact Investment Network, 2020).

7 – A növekvő érdeklődést jelzik a területen megjelenő legújabb, a társadalmi vállalkozáson túlmutató tudományos fogalmak, például a társadalmi és gazdasági változást a szervezeti keretekhez való viszonya alapján megjelenítő social intra- és extra-preneurship kifejezések.

8 – A globális felmérés szerint a megkérdezett befektetők közel 70%-a számít a hatás célú befektetések értékének jövőbeni dinamikus megugrására.

A társadalmi vállalkozások jelentős része azonban továbbra is vonakodik a visszafizetési kötelezettséggel járó pénzügyi források igénybevétele, köszönhetően a pénzügyi menedzsment észlelt hiányosságainak, a szervezetek által magasnak, rövid távúnak és merésznek ítélt elvárásoknak, valamint a társadalmi vállalkozások kezdetleges piaci beágyazottságának (European Commission, 2018; European Commission, 2020).

A társadalmi vállalkozások gazdasági megjelenítésének fejlesztését igényli a vállalati együttműködések ösztönzése is. Bár a társadalmi és profitorientált szervezetek közös projektjei a szervezeti motivációk mentén egyre sokszínűbb képet mutatnak, az együttműködés során továbbra is a szervesen elkülönülő célok jellemzőbbek, a társadalmi hatás fokozása érdekében végzett kölcsönösen erősítő tevékenységek helyett. Mint ahogy a Technopolis Group (2018) jelentése kiemeli, a társadalmi vállalkozások elsősorban a fogyasztói kapcsolatok elmélyítésében, valamint a vállalatirányítás modern kihívásainak kezelésében (mint a munka és a család egyensúlyának, az inkluzív vállalatirányítási gyakorlatnak vagy a nemi esélyegyenlőségnek az előmozdítása) tudnak fejlesztési mintát nyújtani profitorientált társaik számára. A nemzetközi szervezetek⁹ és a nemzetállami ösztönzők mellett így a vállalatirányítás felfogásának és a közösségi elvárásoknak az átalakulása is a partnerkapcsolatok bővülését eredményezheti a jövőben. Az erősödő érdekazonosság, valamint a vállalati megítélésben a társadalmi vállalkozások civil szervezetekkel szemben megnyilvánuló (elsősorban üzleti tudatosságra alapozott) pozitívabb megítélése ellenére azonban a kölcsönös távolságtartás továbbra is észlelhető. Ennek oka az eltérő szervezetekben rejlő lehetőségek felismerését rontó kulturális jellemzők tartós megléte, valamint a változást gyorsító kezdeményezések (például közös egyeztetési platformok létrehozása vagy az együttműködés jogi és támogatási kereteinek megteremtése) hiánya.

A jelenség generációs jellegének, valamint a társadalmi vállalkozások kollektív dinamikájának és a civil aktivizmussal párhuzamosan terjedő vásárlói etikusságnak köszönhetően a jövőben várhatóan kiszámíthatóbb bevételi forrást jelentenek majd a termék-előállítás módja és hatásai iránt érzékeny fogyasztói vásárlások. A befektetők/vállalatok és társadalmi szervezetek közötti gyakori bizalmatlanság, illetve a kapcsolat menedzselésének túlzott nehézsége nélkül ráadásul vonzóbb alternatívát is kínálnak, mint intézményesültebb társaik.¹⁰ Bár egyes kutatások kimutatták (Tsai et al., 2020), hogy a termék jellegétől függetlenül a társadalmi hatás kommunikációja pozitívan hat az etikus fogyasztók vásárlói hajlandóságára, a szervezetek hosszú távú fenntarthatósága és növekedése érdekében szükség van az arra

9 – Például a Fenntarthatósági Fejlesztési Célok keretében.

10 – Fontos azonban megjegyezni, hogy a fogyasztók piacán megjelenő nagyobb verseny, az etikus fogyasztók számarányának jelenleg alacsony szintje, valamint az egy vásárlásra jutó alacsony pénzösszeg miatt a társadalmi vállalkozások Magyarországon továbbra sem nélkülözhetik (sőt preferálják) a profitorientált vállalkozásokkal való gazdasági együttműködést (Hubai, 2019).

és minőségre érzékeny „klasszikus” vásárlók meggyőzésére is. A társadalmi vállalkozások működési sajátosságainak és kettősségének széles körű megértése, az adott termék szociális jellegének megfelelő kommunikációja, valamint a hitelesség megőrzését szolgáló szervezeti viselkedés mellett ezért létfontosságú az eladható, a fogyasztói preferenciákat követő, „versenyképes” termékek és szolgáltatások előállítása (Öberseder et al., 2011).

Magyarországi szereposztás¹¹

Az elmúlt három évtized fejleményei világosan jelzik, hogy a társadalmi vállalkozások prosperitását elősegítő feltételek kialakítása hosszadalmas folyamat. Az állam és az állampolgárok közötti viszony történelmileg kialakult mintázatai, a civil önszerveződési képesség gyakorlata, a társadalmi és gazdasági szerepeket érintő állampolgári elvárások, a pénzügyi szolgáltatások piacának fejlettsége, valamint a társadalmon belüli szocioökonómiai egyenlőtlenségek erősen befolyásolják a közös európai célok érvényesülését (European Commission, 2020). A társadalmi és gazdasági hasznosság rendszerszerű összekapcsolásának globális, több párhuzamos trend következményeként létrejövő folyamata a társadalmi vállalkozások gyakorlati és közpolitikai beágyazódását eredményezte ugyan, az eredményes működésükhöz szükséges feltételrendszer kialakításának és tesztelésének azonban még csak a kezdeti szakaszánál járunk.

Az elmúlt időszakban kétségtelenül fontos lépések történtek a társadalmi vállalkozások magyarországi támogatásában. A szektor fejlesztésében pénzügyileg stratégiai szerepet játszó európai uniós pályázatok kiírásai fokozatosan igazodtak a ténylegesen működő szervezetek elvárásaihoz (például a támogatható jogi formák bővülése, összetett értékelési mechanizmusok bevezetése, komplex szervezetfejlesztési szolgáltatások kialakítása, a növekedést szolgáló hitel elérhetővé tétele, nagyobb összegű támogatások lehívásának lehetősége). Mindez pedig nem az állami támogatások további kiszorulása, hanem azok dinamikus bővülése mellett ment végbe, progresszív elemeket vezetve be az állami célok elérése érdekében.

A társadalmi vállalkozások fejlesztésére szakosodott nemzetközi filantróp szervezetek (NESST, Ashoka) mellett ráadásul az elmúlt években megjelentek a befektetők és a társadalmi szervezetek együttműködését facilitáló szervezetek. Vagyis kijelenthető, hogy az államon kívüli szereplők is kezdik felismerni a szektorban rejlő lehetőségeket, a privát tőke

11 – A Magyarországra vonatkozó tapasztalatok a szerző doktori disszertációjának (Hubai, 2019) kutatási eredményein alapulnak. A vizsgálat a munkaerőpiaci integráció területén is működő társadalmi vállalkozásokra koncentrált. Az eredmények általánosíthatóságát ezért érdemes óvatosan kezelni, még akkor is, ha a gazdasági szervezetek társadalmi célokra gyakorolt, a nemzetközi kutatásokban fellelhető torzító hatása utal a jelenség széles körű megjelenésére. A disszertációt megalapozó kutatásról és az eredményekről bővebben lásd Hubai, 2019.

mobilitásával lényeges pénzügyi forrásokat elérhetővé téve a szervezetfejlesztés későbbi szakaszaiban járó vállalkozások számára. A támogató ökoszisztéma egyértelműen megindult az éresi folyamat útján, és a jelek szerint ennek a tartósan működő és bővülő társadalmi vállalkozói paletta az eredménye (Koltai et al., 2019).

A nemzetközi tapasztalatok alapján azonban azonosíthatók a további fejlesztési lehetőségek. Az állam továbbra is elsősorban a hagyományos pénzügyi és regulatív eszközöket alkalmazza a társadalmi vállalkozások létrehozásának ösztönzésére. Az állami és európai uniós kiírások szociális célmeghatározása nemzetközi összehasonlításban továbbra is túlságosan szűk és merev, a munkahelyteremtés támogatásának egyoldalúsága a szervezeti gyakorlatok sokszínűségét korlátozza. A szociális innováció ellen hat a társadalmi vállalkozások fejlesztésére szolgáló, közpolitikai alrendszereket átfogó, hosszú távú stratégia hiánya és a felelős állami intézményrendszer széttagozottsága, amely csak ráerősít a szervezetek körében a szociális szféra alulfinanszírozottsága, illetve a gyorsan változó jogszabályi és finanszírozási környezet következtében tapasztalható bizonytalanságra.

A deklarált célok és a támogatási feltételek inkoherenciája,¹² illetve a közfoglalkoztatás és a tagi munkavégzés költségsökkentő megoldása szintén a meglévő struktúrába ágyazottságot erősíti a szervezeti kísérletezés és a humán erőforrás-fejlesztés ösztönzése helyett. Ráadásul az eredeti célokkal szembemenve, utóbbi egyszerre eredményezi a helyi önkormányzat és a szociális szervezetek munkaerőért folytatott versengését, valamint a társadalmi vállalkozások fennmaradását biztosító alacsony költségű foglalkoztatás gyakorlatát (Váradi, 2016; Hubai, 2019).

Az állam lehetőségteremtő szerepe azonban kiemelt fontosságú, mivel több tényező együttállása következtében a rendkívül szűkre szabott gazdasági mozgáster a szervezetek piaci szereplők igényeinek való kiszolgáltatottságát eredményezheti. Magyarországon a társadalmi vállalkozásokat fejlesztő szolgáltatások viszonylag kevés szervezetet érnek el, a vállalatok társadalmi felelősségvállalási programjai pedig elsősorban ad hoc jellegűek. Mindemellett a tudatos vásárlók száma elenyésző, arányuk pedig ott a legalacsonyabb, ahol a társadalmi problémák legnagyobb koncentrációja tapasztalható. Történelmi okai vannak továbbá a civil és profitorientált vállalkozások egymással szemben megnyilvánuló gyanakvásának, a szociális és gazdasági felelősség intézményesült szétválasztásának, az együttműködés mintái pedig még nem alakultak ki széleskörűen.

Minderre rakódnak rá a tevékenység szociális jellegének gazdasági alkupozíciót rontó gyakorlati következményei. Így válik a közösségi dimenzió az állami támogatás jelévé, majd a társadalmi szervezet a bémunkára szerződni kívánó profitorientált vállalkozás számára

12 – Bővebben lásd Hubai, 2019.

alacsony költségen is együttműködni hajlandó termelési tényezővé. A szociális cél elsőbbsége pedig a gazdasági hozzá nem értés, a rossz minőség és ebből eredően a túlázottság szinonimájává a fogyasztó téves, de a vásárlási hajlandóságot befolyásoló előzetes értékítéletében.

Megfelelően széles lokális együttműködések, a társadalmi célt szabadon és a szervezet fejlesztési igényét rugalmasan elismerő pénzügyi alapok nélkül a mindennapi működésben sokszor csak a gazdasági kiszolgáltatottság marad, melynek nyomában jár a szerződési igények minimumra szállítása, a gazdasági partner növekvő nyeresége, végső soron pedig a szociális célok kényszerű, de olykor szisztematikus eltitkolása. Mindezek következtében a működés társadalmi dimenziója gyakran szervezeti belüggé degradálódik, eltűnik a társadalmi szemléletformálás korábbi igénye, ami a szervezetek társadalmi hatásának csökkenését eredményezi.

A társadalmi vállalkozásokkal párhuzamosan fejlődő, átalakuló támogatáspolitikai nélkül sajnos kevesebb a nyertes, mint lehetne. Miközben egyre láthatóbbá válnak a globális és lokális gazdasági és társadalmi rendszerhibák, az állami/piaci/civil szereplők fenntartható működésének elvárása pedig a pénzügyi és szolgáltatási eszközök bővülését eredményezte, a szerepek őszinte felülvizsgálata nélkül a szektorban rejlő innovációs és fenntarthatósági potenciál csorbulásának lehetünk a tanúi. A társadalmi vállalkozások jelentőségére vonatkozó ismeretek szinte teljes hiánya, a szervezetek állandósult működési bizonytalanságai, valamint a különböző szereplők intézményesített együttműködésének kiforratlansága gátolja az ökoszisztéma érésének további folyamatát.

A berögzült támogatási rendszerek helyett a jövőben ezért mindenképpen szükség van a társadalmi vállalkozások hozzáadott szociálpolitikai és gazdaságpolitikai értékének feltárására, átláthatóbbá tételére, a szervezeti jellemzőikből eredő működési sajátosságaik elismerésére, támogatásuk mélyebb közpolitikai integrálására (például a társadalmi értékteremtés közbeszerzési eljárásokban való nagyobb volumenű alkalmazására, valamint a foglalkoztatáson túli szerepük ösztönzésére), az állami-piaci-társadalmi szervezetek együttműködésének lehetővé tételére (a szociális finanszírozás állami eszközeinek és gazdasági ösztönzőinek differenciálása, a közös gondolkodást facilitáló platformok kialakítása révén), a társadalmi vállalkozói közösség önszerveződésének és gazdasági/érdekvédelmi pozíciójának megerősítésére (például regionálisan szerveződő értékesítési láncok és együttműködések létrehozásával), valamint innovativitásuk és a gazdasági/társadalmi fenntarthatóság próbáját kiálló kezdeményezőkéességük állami díjazására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ADDIS, ROSMERY (2015): The roles of government and policy in social finance, in NICHOLLS, ALEX – PATON, ROB – EMERSON, JED (szerk.): *Social Finance*, London, Oxford University Press, 383–459.
- CAMPOS, JOSÉ LUIS MONZÓN – CHAVES ÁVILA, RAFAEL (2012): *The social economy in the European Union*, International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy, <https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/qe-30-12-790-en-c.pdf> (letöltve: 2020. 07. 31.).
- CONILL, JOANA – CASTELLS, MANUEL – CARDENAS, AMALIA – SERVON, LISA (2012): Beyond the crises – The emergence of alternative economic practices, in CASTELLS, MANUELL – CARACA, JOAO – CARDOSO, GUSTAVO (szerk.): *Aftermath – The Cultures of the Economic Crisis*, London, Oxford University Press, 210–250.
- EUROFUND (2020): *Living, working and COVID-19 – First findings*, 2020. 04., https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20058en.pdf (letöltve: 2020. 07. 31.).
- EUROPEAN COMMISSION (2011): *Social Business Initiative – Creating a favourable climate for social enterprises, key stakeholders in the social economy and innovation*, <https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/social-business-initiative-creating-a-favourable-climate-for-social-enterprises-key-stakeholders-in-the-social-economy-and-innovation.pdf> (letöltve: 2020. 07. 31.).
- EUROPEAN COMMISSION (2015): *A map of social enterprises and their eco-systems in Europe – Synthesis Report*, <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12987&langId=en> (letöltve: 2020. 07. 31.).
- EUROPEAN COMMISSION (2016): *Europe's next leaders: the Start-up and Scale-up Initiative*, https://ec.europa.eu/growth/content/europes-next-leaders-start-and-scale-initiative_en (letöltve: 2020. 07. 31.).
- EUROPEAN COMMISSION (2018): *A recipe book for social finance – Second edition: A practical guide on designing and implementing initiatives to develop social finance instruments and markets*, <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22135&langId=en> (letöltve: 2020. 07. 31.).

- EUROPEAN COMMISSION (2020): *Social Enterprises and Their Ecosystems in Europe*, <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22304&langId=en> (letöltve: 2020. 07. 31.).
- EVPA (2019): *EU Funding for Social Entrepreneurship – Overview*, 2019. 08., <https://evpa.eu.com/knowledge-centre/publications/eu-funding-for-social-entrepreneurship-overview> (letöltve: 2020. 07. 31.).
- GLOBAL IMPACT INVESTMENT NETWORK (2020): *Annual Impact Investor Survey 2020*, <https://www.sdgphilanthropy.org/system/files/2020-06/GIIN%20Annual%20Impact%20Investor%20Survey%202020.pdf> (letöltve: 2020. 07. 31.).
- HUBAI LÁSZLÓ (2019): *Beágyazott dilemma – A munkaerőpiaci integrációt segítő társadalmi vállalkozások működése Magyarországon*, Doktori dolgozat, Budapest, ELTE Társadalomtudományi Kar.
- HUBAI LÁSZLÓ (2020): Konfliktusra hangolva – A társadalmi vállalkozások ökoszisztémájának értékelése, *Máltai Tanulmányok*, 2. évfolyam, 2020/3–4., 371–388.
- KOLTAI LUCA – RÁ CZ KATALIN – BÖRDŐS KATALIN – HAMZA ESZTER – KIRÁLY GÁBOR – NÉMETH NÁNDOR – SZABÓ DOROTTYA – RUSZKAI ZSOLT (2019): *Az élelmiszer-gazdaság területén működő társadalmi vállalkozások hatása a helyi munkaerőpiacra és gazdaságra*, Budapest, Hétfa Kutatóintézet, http://hetfa.hu/wp-content/uploads/2019/01/%C3%89lelmiszergazd_kiadv%C3%A1ny_jav%C3%ADt5.pdf (letöltve: 2020. 07. 31.).
- MULGAN, GEOFF (2015): Social finance – Does ‘investment’ add value?, in NICHOLLS, ALEX – PATON, ROB – EMERSON, JED (szerk.): *Social Finance*, London, Oxford University Press, 45–64.
- NYSSSENS, MARTHE – DEFOURNY, JACQUES (2012): *The EMES approach of social enterprise in a comparative perspective*, https://emes.net/content/uploads/publications/EMES-WP-12-03_Defourny-Nyssens.pdf (letöltve: 2020. 07. 31.).
- ÖBERSIEDER, MAGDALENA – SCHLEGELMILCH, BODO – GRUBER, VERENA (2011): Why don’t consumers care about CSR? – A qualitative study exploring the role of CSR in consumption decisions, *Journal of Business Ethics*, 104. évfolyam, 2011/4., 449–460.
- SOCIAL ECONOMY EUROPE (2019): *The Future of EU policies for the Social Economy – Towards a European Action Plan*, <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/313344/SEE-Action+Plan+for+Social+Economy.pdf/f81115cc-527e-4e3b-bafe-a8b06ab4372a> (letöltve: 2020. 07. 31.).

- TECHNOLIS GROUP (2018): *Social Business Initiative (SBI) follow up: Co-operation between social economy enterprises and traditional enterprises*, <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/36684> (letöltve: 2020. 07. 31.).
- TSAI, JUIN-MING – HUNG, SHIU-WAN – YANG, TING-TING (2020): In pursuit of goodwill? The cross-level effects of social enterprise consumer behaviours, *Journal of Business Research*, 109. évfolyam, 2020/3., 350–361.
- VÁRADI MÓNKA (2016): Értékteremtő közfoglalkoztatás periferikus vidéki terekben, *Esély*, 27. évfolyam, 2016/1., 30–56.
- WORLD ECONOMIC FORUM (2020): *COVID-19 Risks Outlook – A Preliminary Mapping and Its Implications*, http://www3.weforum.org/docs/WEF_COVID_19_Risks_Outlook_Special_Edition_Pages.pdf (letöltve: 2020. 07. 31.).

CHANGING ROLES

TENDENCIES IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTERPRISES

Abstract

As a result of long-lasting forms of social and economic exclusion, as well as the newest metamorphoses of inequality, the question of social responsibility of non-public actors has gained a new impulse. In fact, the growing academic and political interest in social enterprises can be considered an experiment of how social support can become more financeable, how private capital can be mobilized to alleviate social problems, and what kinds of entrepreneur/investor knowledge may be useful for social policy. Applying international literature and the results of his own empirical research, the author attempts to present changes of expectations towards the state and private actors, as well as the related Hungarian experience. While the sustainability of social enterprises demands an increase in the innovative nature of the state and the social responsibility of private actors, the article also emphasizes the inevitability of connectedness between the two.

Keywords: social enterprise, social economy, social finance, ethical consumer, corporate social responsibility, social innovation, european integration

Hubai László

Szociálpolitikus, az ELTE Társadalomtudományi Karának oktatója. 2020-ban végzett az ELTE-TÁTK Szociológia Doktori Iskolájának Szociálpolitikai Programjában. Fő kutatási területe a társadalmi vállalkozások vegyes identitásának konfliktusalapú vizsgálata, foglalkoztatáspolitikai szerepük elemzése, valamint a társadalmi-gazdasági környezet és a szervezet működése közötti interakciók feltárása.

